

PRZEWROCIĆ (50) *vb pf*

e jasne, -ó- (4), -o- (3); -ó- *Strum*; -o- *OpecŻyw* (2); -ó- : -o- *Mącz* (3:1).

inf przewrócić (9). ◇ *fut* 2 sg przewrócisz (1). ◇ 3 sg przewróci (6). ◇ 1 pl przewrócimy (1). ◇ 3 pl przewrócą (1). ◇ *praet* 2 sg m przewróciłeś (3). ◇ 3 sg m przewrócił (12). [*f* przewróciła.] ◇ 3 pl m *pers* przewrócili (1). ◇ *imp* 2 sg przewróć (4). ◇ *con* 2 sg m byś przewrócił (1) *RejPos*, by ty przewrócił (1) *OpecŻyw*. ◇ 3 sg m by przewrócił (2). ◇ 1 pl m *pers* byśmy przewrócili (1). ◇ 3 pl *subst* by przewróciły (1). ◇ *part praet act* przewróciwszy (6).

Sł stp notuje, Cn s.v. kozielek przewrócić, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Spowodować upadek, obalić, wytrącić ze stanu równowagi, z właściwej pozycji; subvertere Vulg; evertere PolAnt; devolvere, provolvere Cn [w tym: kogo, co (13)] (14) : RejZwierz 42v; bogowie wiatry puścili á wieżę [Babel] przewrócili BielKron 7v; w ten czas mu [Janowi Złotoustemu] czárt kálámarz przewrócił/ nie miał czym pić aż náplwał w kálámarz/ piął flinámí iáko złotem BielKron 158, 50; KochSz B2.*

Fraza: »żle by [= ledwie by] stopą przewrócił« = bardzo prędko (1): In vestigio occubuit, Pręciulienieczko/ zlieby łtopą przewrócił aż pośzedł do Abráhámá. Mącz 490b.

Zwrot: bibl. »gory przewrocić« = hiperbola na określenie silnej wiary (1): Iż by też twoiá wiárá byłá táka/ iżbyś y gory dla niey przewrócił/ [...] á miłości [...] w łerczu łwym mieć nie będzieysz/ nic tho tobie nie płatno RejPos 171.

Przen (2) :

Zwoty: »wzgorę nogami przewrocić« (1): iákoby náciągáć ku pierwfzey mierze náchylone Kroleřthwo Polłkie/ pierwey á niżli ono z gruntu łwego do końca vpádnie/ ták iákobyłmy go niemádrze náciągáiąc/ ná drugá łtronę wzgorę nogami nieprzewrócili. OrzRozm E4v.

»przewrocić na ziemię« (1): Odiáłeś łwietną zacność iego [nieprzyjaciela]/ á przewróciłeś ná ziemię łtolicę [tj. tron] iego. BibRadz Ps 88/45.

a. *O okrętach (3) : Thy ryby [tj. cetus i balena] ryczą by Lwowie/ nofem wodę oddycháiąc wzgorę wymiátáią/ okręt káždy przewrócą. BielKron 293v, 295.*

Przen (1) : Przeciów rozumowi ielł/ áby głupi o mędrłzych rádźił: á ten v łtyru łiedział/ który okręt włzytek przewrócić y włzytki pogubić może. SkarKaz 517a.

b. *Zrzucić skądś; przen (2) :*

przewrocić skąd (1): Niekthore łobie obrzydźił [Pan] y vniżył ie/ á przewrócił ie z ich łtolic. BibRadz Eccli 33/13.

Zwrot: »przewrocić w doł« = zaszkodzić, zgubić, zniszczyć (1): W vsćiech łwoich ołladza nieprzyjaciel/ á w łercu [!] łwoim godzi iákoby cie przewrócił w doł [ut subvertat te in foveam] Leop Eccli 12/15.

2. *Odwrócić, przekręcić, ułożyć odwrotnie [kogo, co] (12) :*

Zwrot: »kartę przewrocić« (2): W Gęśli dziewiętnástej kártę przewróciłszy w 1. wier(szu) łtoij z mego/ czytay z niego. RybGęśli A4, A4.

Przen (6) :

Zwrot: peryfr. »przewrocić (na wspanak *a.* na drugą stronę, *a.* z drugiej strony) kartę« = *spojrzeć na coś z innej strony* [szyk zmienny] (6): Acz zalię przewrociwszy kártę z drugiey strony/ Gdzye będzie s poczciwością rozum przyrodzony. Ten choć co nietrefnego obaczy pokrywa *RejWiz* 2, 57v; Pożrzył zalię przewrociwszy kártę ná drugą stronę/ iellize ieft [...] niedbálze pánsthwo w spráwach á w opátrznóciach swoich/ iáko ieft to [...] krolesthwo Polkie náłze. *RejZwierc* 185v; ALe gdy drugą kártę ná wípák przewroćimy/ Czego nam nie doftawa/ Inádnie obaczymy. *RejZwierc* 244, 114; *ReszPrz* 55.

a. *Na bok* (1) : áno chłop orze/ á zorawły przewrocił pług *BielKron* 319.

b. *Dołem do góry* (3) : Bo iáko zegárek gdy go przewroćisz/ ćieczę bez przeftánku/ áż do końca wyćieczę. Ták żywot náłz wftáwicznie we dnie y w nocy do śmierci bieży *WysKaz* 45; [*ErazmJęzyk* Y3v (*Linde*)].

Zwrot: »wznak przewrocić na gorę nogami« (1): y matkę wznak przewrociwszy na gorę nogami, chwiać iżeby fie y drugie dziecię mogło głową na doł obroć *FalZioł* V 23d.

W przén (1) :

Zwrot: »nogami wzgorę przewrocić« (1): a kiedy chróft w Vpuście zgnije/ woda wielka przyydzie/ iáčno Vpuft nogami wzgorę przewróci. *Strum* M4.

3. *Zniszczyć, zniweczyć; abolere, delere, pervertere* *Mącz; subvertere* *Vulg; diruere* *PolAnt* [w tym: *kogo, co* (12)] (13) : *Pervertere aliquem, Przewrócić go/ to yeft zniłzczyć/ zneđzić. Mącz* 488c; *BudBib Ex* 15/7; [*boc nie ípią [źli ludzie] áż co złego wczynią: áni wlną pierwey áż kogo przewroćą Leop* 1577 *Prov* 4/17 (*Linde*)].

Zwrot: »do gruntu, z gruntu przewrocić« (1:1): *BielKron* 57; *Delere per translationem pro funditus abolere, ut delere urbem, Do gruntu wywrócić/ wykorzeńić/ przewroćić. Mącz* 189a.

Szeregi: »zborzyć a przewrocić« (1): Grekowie fie íprzyięgli do gardł swoich krolestwo Troiáńskie y z ludem zborzyć á z gruntu przewroćić. *BielKron* 57.

»przewrocić i zgubić« (1): y iellie co do wpadku [*koło poselskie*] koronie tey pomaga/ [...] tedy to iámo koło narychley ią przewróci y zgubi. *SkarKazSej* 694a.

Przen: *Zniweczyć czyjeś plany* (1) : á zdrády niezbożnych ludzi [*Bóg*] wniwecz przewróci. *KołakSzczęśl* B4v.

a. *O budowlach i konstrukcjach: zburzyć, zrujnować* (6) : *Leop Dan* 14/21; ípuścił Pan bog ná ony miáftá [tj. *Sodomę i Gomorę*] íiárkę z ogniem/ y przewrocił Pan Bog ony miáftá *BielKron* 12, 6v, 50v, 73; *SkarŻyw* 471.

Przen (1) : Boię fie/ ábym fie niebudował ná pialku/ to ieft/ ná tym ífaleństwie/ rozumie tego íwiátá/ áby wiátry iákie nieprzyśły/ y budowania mego nieprzewroćily. *KrowObr* 108v.

4. *Zmienić, przeinaczyć; labefactare, pervertere* *Mącz* [co] (7) : Iezu ktorys prawdy twego zmartwywftхания od ryczerzow przenaiełthych przewroćić niedopuścił [tj. *nie dopuścił, aby oni przewrócili*]. ími(łuy) fie nad (nami). *TarDuch* C7v; *LubPs* T5v.

przewroćić czym (1): wpomina ie [*król angielski Czechów*] theż/ áby nowego Teftámentu Niemieckym ięzykiem nie dáli Drukowác/ bo iuz znamy tego rzemiefniká/ ktory dobre písmo złym wykładem przewróci á íkázi. *BielKron* 199v.

W połączeniu szeregowym (1): potym ią [konfesję] zaś poprawuiąc zfałszował [Melanchton]/ odmienił/ przewrocił/ wywrocił/ zgwałcił/ zczudołóżył/ rupit/ corrupit/ euertit/ adulterauit, iż w niey mało co znać oney pierwfzey ozdoby ReszPrz 71.

Szereg: »przewrocić a skazić« (1): BielKron 199v cf przewrocić czym.

W przeni (1) :

Zwrot: »z fundamentow przewrocić« (1): gdyż ná tym [żywotach świętych] wżytko kazanie Ewanyelijey zawińło/ którą heretikowie [...] z fundámentow przewrocić chcą. SkarŻyw A4.

Przeni (1) :

Zwrot: »przewrocić usta swoje« = zacząć mówić coś przeciwnego niż poprzednio (1): ále ná koniec przewroci wftá fwoie [pervertet os suum]/ á w słowies twoich da pogorńszenie. Leop Eccli 27/26.

a. O prawie, nakazach: złamać, naruszyć (1) : Mącz 488c; [Non pervertes iudicium Nyeprzewrocisz śladv [...]/ Any vezmyełz myańto zańtawi odzenya od wdowy TomZbrudzBrul Deut 24/17].

5. Przewertować [co] (2) : Przewroć Kroyniki wżytkie Polńkie/ nie naydziefz áby zá ktorego Krolá kiedy w Polńce reces był. OrzRozm C2v.

Zwrot: peryfr. »przewrocić od deszczki do deszczki« = przeczytać od początku do końca (1): Przewroć Kroniki Polńkie od deszczki do deszczki/ nie naydziefz tego w nich/ áby [...] OrzQuin B2.

6. Zbuntować; przeni [kogo czym] (1) : Lud twoy [...] ij włfyty przelożenij żydowńcy [...] ciebie tymi winami obwinili/ iakoby ty nauką twą fałszywą lud przewrocil OpecŻyw 133v.

7. W zwrocie: »przewrocić koziełek (a. [kozłek])« = saltus in caput, cum aliquis contracto in spiram corpore, in caput se devoluit vel provoluit Cn (1) : Więc tu śkacze [osioł] przed pánem/ przewrocił koziełek. RejFig Ee.

[Przeni: Dłużej Polska w tym nierządzie, jako go zową, stała et floruit, et germania w onym swym wielkim rządzie kilkakroć przewróciła kozłek. PismaPolit 458.]

Synonimy: 1. obalić; b. zrzucić; 2. odstronić; 3. obalić, poburzyć, zburzyć, zepsować, zniszczyć; 4. zmienić.

Formacje współrdzenne cf WROCIĆ.

Cf **PRZEWROCENIE, PRZEWROCONY**